

BAĞDÂDÎ VE İSFERÂYÎNÎ'NİN İTİKADÎ MEZHEPLERİ TASNİFİ

ÖMER KAHRAMAN

**BAĞDÂDÎ VE İSFERÂYÎNÎ'NİN
İTİKADÎ MEZHEPLERİ TASNİFİ**

Ömer KAHRAMAN

DTA Yayıncılık

-5-

BAĞDÂDÎ VE İSFERÂYÎNÎ'NİN İTİKADÎ MEZHEPLERİ TASNİFİ

Ömer KAHRAMAN

Editör

Fevzi RENÇBER

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Ahmet TUNÇDEMİR

ISBN: 978-625-94425-5-6

Sertifika No: 74919

1. Baskı: Mart 2024 - Bursa

Yayıncı

DTA Yayıncılık Bilişim Ltd. Şti.

Odunluk Mah. Akademi Cad. Zeno Business Center Sitesi C ve

D Blok No: 2C İç Kapı No: 28 Nilüfer/Bursa

Telefon: +90 507 227 1297

e-posta: bilgi@dtayayincilik.com.tr

web: www.dtayayincilik.com.tr

Baskı ve Cilt

Reprobir Matbaa Reklam Kağıt Limited Şirketi

İvedik Organize Sanayi Bölgesi Matbaacılar Sanayi Sitesi 1514.

Cad. No:23/25 Pk:06105 Yenimahalle - Yenimahalle / Ankara

+90 312 395 20 29

+90 542 818 00 81

reprobir@gmail.com

Copyright © Bu Eserin bütün hakları DTA Yayıncılık'a aittir.
Yayınevinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının
elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı,
çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

BAĞDÂDÎ VE İSFERÂYÎNÎ'NİN
İTİKADÎ MEZHEPLERİ TASNİFİ

Ömer KAHRAMAN

Bursa 2024

Ömer KAHRAMAN

Şırnak Silopi doğumlu. İlkokulu Silopi'ye bağlı Ceylan Köyü ilköğretim okulunda, Ortaokul eğitimini ise Silopi Merkez Yavuz Selim Ortaokulunda tamamlamıştır. Lise eğitimini ise Mardin İmam Hatip Lisesinden 2007 yılında mezun olmuştur. 2013 Şanlıurfa Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olup, 2019 yılında aynı fakülteden yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Mezhepler Tarihi Anabilim Dalında doktora eğitimine devam etmektedir. 2011 yılından beri Diyanet İşleri Başkanlığında İmam-Hatip olarak görev yapmakta olup, evli ve dört çocuk babasıdır.

*“Hep birlikte Allah’ın ipine (Kur’an’a) sımsıkı tutunun;
bölünüp parçalanmayın...”*

Al-i İmran: 103

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	10
önsöz	11

GİRİŞ

ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. Araştırmanın Amacı ve Konusu	13
2. Araştırmanın Metodu ve Sınırlıkları.....	14
3. Araştırmanın Kaynakları	15

I. BÖLÜM

BAĞDÂDÎ VE İSFERÂYYÎNÎ'NİN HAYATI

1.1. ABDULKAHİR eL-BAĞDÂDÎ'NİN HAYATI (ö.429/1037).....	21
1.1.1. Doğumu.....	21
1.1.2. Yaşadığı Dönem	21
1.1.3. Tahsil Hayatı.....	22
1.1.4. Eserleri	23
1.2. EBÛ MUZAFFER eL-İSFERÂYYÎNÎ (ö.471/1078)	29
1.2.1. Hayatı ve Yaşadığı Dönem	29
1.2.2. İlim Tahsili	30
1.2.3. Eserleri	31

II. BÖLÜM

BAĞDÂDÎ VE İSFERÂYYÎNÎ'YE GÖRE İTİKÂDÎ FIRKA TASNİFLERİ

2.1. Şîa/Râfıza.....	37
2.2. Bağdâdî ve İsferyîni'ye Göre Şîa Fırkalarının Tasnifi	39
2.2.1. ZEYDİYYE	41
2.2.1.1. Zeydî Fırkalar	42
2.2.1.2. Cârûdiyye:	43
2.2.1.3. Süleymâniyye veya Cerîriyye:	45
2.2.1.4. Butriyye (Betriyye=Ebteriyye).....	46
2.3. KEYSÂNİYYE.....	46
2.4. İMAMİYYE.....	49
2.4.1. Kamiliyye.....	50
2.4.2. Muhammediyye	51
2.4.3. Bâkiriyye	53
2.4.4. Nâvûsiyye	53
2.4.5. Şumeytiyye	53
2.4.6. 'Ammariyye	54

2.4.7. İsmailiyye	54
2.4.8. Museviyye	54
2.4.9. Mubârekiyye	55
2.4.10. Kat'îyye	55
2.4.11. Hişâmiyye	56
2.4.12. Zurâriyye	58
2.4.13. Yunusiyye	58
2.4.14. Şeytâniyye	58
2.5. HÂRİCİLER	59
2.5.1. Hâricilerin İsimlendirilmesi ve Doğuşu	59
2.5.2. Hâricî Grupların Görüşleri	61
2.5.3. Hâricî Fırkaların Tasnifi	62
2.5.3.1. el-Muhakemetu'l-Üla	63
2.5.3.2. Ezerikâ	63
2.5.3.3. Necedât	64
2.5.3.4. Sufriyye	66
2.5.3.5. Acârîde	66
2.6. MU'TEZİLE	71
2.6.1. Mu'tezilenin Doğuşu ve Gelişmesi	71
2.6.2. Mu'tezili Fırkaların Tasnifi	73
2.6.2.1. Vâsiliyye	73
2.6.2.2. 'Amraviyye	74
2.6.2.3. Huzeyliyye	75
2.6.2.4. Nazzâmiyye	76
2.6.2.5. Esvâriyye	76
2.6.2.6. Muammeriyye	77
2.6.2.7. Bişriyye	77
2.6.2.8. Hişâmiyye	77
2.6.2.9. Murdâriyye	78
2.6.2.10. Caferiyye	79
2.6.2.11. Iskâfiyye	79
2.6.2.12. Sümâmiyye	79
2.6.2.13. Câhızıyye	80
2.6.2.14. Şahhâmiyye	80
2.6.2.15. Hayyâtiyye	81
2.6.2.16. Ka'biyye	81
2.6.2.17. Cubbâiyye	81
2.6.2.18. Behşemiyye	82
2.7. MÜRCİE	82
2.7.1. Mürcie'nin İsimlendirilmesi ve Fırka olarak Doğuşu	82
2.7.2. Mürcie Fırkalarının Tasnifi	84
2.7.2.1. Yûnusiyye	85
2.7.2.2. Ğassâniyye	86
2.7.2.3. Tumeniyye	86
2.7.2.4. Sevbâniyye	86

2.7.2.5. Merîsiyye.....	86
2.8. NECCÂRİYYE.....	87
2.8.1. Burğûsiyye.....	88
2.8.2. Za'ferânîyye.....	88
2.8.3. Mustedrike.....	88
2.9. KERRÂMİYYE	88
2.10. MÜŞEBBİHE	90
2.11. İSLÂM'A MENSUP OLMADIKLARI HALDE İSLÂM'A NİSBET	
EDİLEN FIRKALAR.....	92
2.11.1. Sebeiyye:	93
2.11.2. Beyânîyye.....	94
2.11.3. Muğîriyye.....	94
2.11.4. Harbiyye	96
2.11.5. Mansûriyye.....	96
2.11.6. Cenâhiyye	97
2.11.7. Hattâbiyye	97
2.11.8. Gurâbiyye.....	98
2.11.9. Mufavvıda	98
2.11.10. Zemmiyye.....	99
2.11.11. Şuray'îyye.....	99
2.11.12. Nemîriyye	99
2.11.13. Hulûliyye	99
2.11.13.1. Rizamiyye.....	100
2.11.13.2. Mukannaiyye.....	100
2.11.13.3. Hulmaniyye.....	101
2.11.13.4. Hallaciyye	102
2.11.13.5. Azafıra	102
2.11.14. Ashâbu'l-İbâha.....	103
2.11.14.1. Bâbekiyye	103
2.11.14.2. Mâziyârîyye.....	103
2.11.15. Ashâbu't-Tenâsüh.....	104
2.11.16. Hâbitiyye	105
2.11.17. Himârîyye	105
2.11.18. Yezîdiyye.....	106
2.11.19. Meymuniyye.....	106
2.11.20. Bâtîniyye.....	107
2.12. KURTULUŞA EREN FIRKA (el-Fırkatu'n-Nâciye)	109
2.12.1. Ehl-i Sünnet Fırkalarının Sınıflandırılması.....	110
Sonuç	113
Kaynakça	117

KAYNAKÇA

- Ahmet b. Hanbel, Ebu Abdillâh Ahmed b. Muhammed. Müs-
ned, 5. Cilt, Mısır: 1313.
- Akman, Mustafa. “Hakikat-i Muhammediyye Düşüncesi ve Bu
Düşüncenin Referanslarını Aktaran Kaynak ve Müellif-
leri”, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 2 2011, 110.
- Aycan, İrfan. “Rebîa (Benî Rebîa)”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm
Ansiklopedisi, 34: 498-499, İstanbul: TDV Yay. , 2007.
- el-Bağdâdî, Ebû Mansur Abdulkahir b. Tahir et-Temîmî. Mez-
hepler Arasındaki Farklar. Thk. Muhammed Osman
Hüseyin, Kahire: Mektebetu İbn Sina, trs.
- . Mezhepler Arasındaki Farklar. Trc. Ethem Ruhi Fığlalı. An-
kara: TDV Yayınları, 2014.
- Bedevî, Abdurrahman. Mezâhibu'l-İslâmiyyîn, 3. Bsk. Beyrut:
Dâru'l-İlm li'l Melâyîn, 1983.
- Bozan, Metin. “Şîî Fırkaların Tasnifi” (Nispet Edildikleri
İmamlar Eksenli Bir Deneme). Dicle Üniversitesi İlahi-
yat Fakültesi Dergisi, 6/1, 2004, 22-37.
- Bozkurt, Nahide. “Mehdî-Billâh” Türkiye Diyanet Vakfı İslâm
Ansiklopedisi, 28: 377-379, Ankara: TDV Yayınları,
2003,
- . “Ebû Cafer el-Mansûr Abdullah b. Muhammed b. Ali el-Hâ-
şimî el-Abbâsî (ö. 158/775)”, Türkiye Diyanet Vakfı İs-
lâm Ansiklopedisi, 28: 5-6. Ankara: TDV Yay., 2003,
- Buharî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. Sahih-i Buhari,
İstanbul: 1315.
- Cevdet Paşa, Ahmet, Peygamberler ve Halifeler Tarihi. Sad. Me-
tin Muhsin Bozkurt, İstanbul: Hikmet Neşriya, 1999.
- Çelebi, İlyas. “Mu'tezile”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklo-
pedisi. 31: 391-401. Ankara: TDV Yayınları, 2006.

- Çetin, Osman. "Horasan" Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 18: 234-241, İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Çelebi, Kâtip. Keşfu'z-Zunûn. Beyrut, ts.
- Dalkılıç, Mehmet. "Eş'ari'ye göre Mürchie Mezhebinin Görüşleri ve Mürchie Fırkalarının Ayrılık Noktaları". İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9 (2004): 85-119.
- Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş'as. Sünen-i Ebû Davud, İstanbul, 1993.
- Ebû Zehra, Muhammed. Mezhepler Tarih, Çev. Sıbğatullah Kaya. İstanbul: Çelik Yayınevi, 2013.
- el-Eş'ari, Ebû'l-Hasan Ali b. İsmail, Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve İhtilafu'l-Musallîn. Trc. Mehmet Dalkılıç-Ömer Aydın. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2005.
- Emin, Ahmed. Fecru'l-İslâm. Beyrut, 1975.
- en-Neşşar, Ali Sami. Neş'etu'l-Fikri'l-Felsefi fil İslâm, Kahire: Daru'l-Mearif, 1964.
- er-Razî, Fahrüddin, İ'tikâdâtü fırakî'l-Müslimîne ve'l-Müşrikîn. Thk. Ali Sami en-Neşşâr. Kahire: 1938.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. "Abdulkahir el-Bağdâdî" Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 1: 245-247. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- . Günümüz İslam Mezhepleri. İzmir: İlahiyat Vakfı Yay., 2008.
- . "Hâriciliğin Doğuşu ve Fırkalara Ayrılışı". Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 22/1 (1978): 246-275.
- Gölcük, Şerafettin. "Abdülkâhir el-Bağdâdî". Erzurum Atatürk Üniversitesi İslami Bilimler Fakültesi Dergisi, 3 (Ocak 1979): 77-85.
- . Kelam Tarihi, 4. Bsk. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2000.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. 100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1969.

- Gömbeyaz, Kadir. “73 Fırka Hadisinin Mezhepler Tarihi Kaynaklarında Fırkaların Tasnifine Etkisi”. Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14/2 (2005): 148-160.
- Hakkı, İzmirli. Yeni İlm-i Kelam. İstanbul: Evkaf-ı İslamiyye Matbaası, 1341.
- Hamevî, Şihâbuddîn Ebû Abdillâh b. Yâkût b. Abdillâh, Mu’cemu’l-Buldân, Mısır: 1324/1906.
- İbn Asakir, Ali b. Hasan b. Hibbetullah ed-Dîmeşkî. Tebyinu Kizbi’l-Mufteri fima Nusibe ile’l-İmâm el-Eş’ari, Dîmaşk: 1995.
- İbn Hallikân, Ebû’l-Abbâs Şemsu’d-Dîn Ahmed b. Muhammed b. Ebû Bekr, Vefayâtü’l-A’yân, thk. İhsan Abbas. Beyrut: trs.
- İbn-i Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Said ez-Zahirî, el-Fasl fi’l Milel ve’l-Ehvâ’ ve’n-Nihal, thk. İbrahim Nasr-Abdurrahman Umayre 1. Bsk. Beyrut: 1996.
- İbn Mâce, el-Hafız Abdullah b. Muhammed b. Zeyd, Sünen-i İbn Mâce, Beyrut, ts.
- İbn’u-Nedim, . el-Fihrist thk. İbrahim Ramazan, 2. Bsk. Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, 1998.
- İbnu’l-İmâd, Abdullah Ebû’l-Felah, Şezeratu’z-Zeheb fi Ahbari men Zeheb. Beyrut, H.1350.
- İsferâyînî, Şehfur b. Tahir b. Muhammed Ebû Muzaffer, et-Teb-sîr Fi’d-Dîn ve Temyîzu’l-Fırkatu’n-Naciye Ani’l Fıraki’l-Hâlıkîn, thk: Kemal Yusuf Hut, Beyrut: 1973.
- Kevserî, Muhammed Zahid. “Mukaddime” İsferayînî, et-Tabsîr. Beyrut, 1988.
- Kummî-Nevbahtî. Şîi fırkalar (Kitâbu’l-Makâlât ve’l-Fırak/Fıraku’ş-Şîa). Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004.
- El-Kutbî, İbn Şakir. Fevatu’l-Vefeyât. Mısır: 1651.
- Kutlu, Sönmez. “Mürchie Mezhebi: Doğuşu, Fikirleri, Edebiyatı ve İslam Düşüncesine Katkıları”. Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1/2 (2002): 168-210.

- Küçükaşçı, Mustafa Sabri. “Mudar(Benî Mudar)” Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 30: 358-359, İstanbul: TDV Yay. , 2005
- Makdisî, Mutahhir b. Tahir. Ahsenu't-Tekâsîm fî Ma'rife-ti'l-Ekâlîm, thk: J. Geojje. Leiden: 1906.
- Malatî, Ebû'l-Hüseyn Muhammed b. Ahmed b. Abdurrahman, et-Tenbih ve'r-Red 'ala ehli'l-Ehva ve'l-Bida', Beyrut: Mektebetu'l-Maarif, 1968.
- Nevbahtî, Ebû Muhammed el-Hasan b. Musa, Kitabu Fırakı's-Şîa, nşr. Helmut Ritter, İstanbul: 1931.
- es-Subkî, Tacuddin Ebû Nasr Abdulvehhâb b. Ali. Tabakatu's-Şafiyyetu'l-Kübra, thk. Abdulfettah Muhammed-Mahmud Muhammed, 1962.
- Sinanoğlu, Mustafa. “Küfür” Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 26: 533-36. Ankara: TDV Yay. , 2002.
- Şehristânî, Muhammed b. Abdulkerim. el-Milel ve'n-Nihal, 1.bsk. Beyrut: Daru's-Surûr, 1948.
- Onat, Hasan. “Makâlâtü'l-İslâmiyyîn”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 27: 406-407, Ankara: TDV Yayınları, 2003
- Öz, Mustafa. “Necedât” Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 32: 485-486, İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- . “Cafer es-Sadık”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 7: 1-3, İstanbul: TDV Yay., 1993.
- Özgüdenli, Osman Gazi. “MÂVERÂÜNNEHİR”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 28: 177-180, Ankara: TDV Yay. , 2003.
- Tirmizi, Ebu Muhammed b. İsa b. Sevre, Sünen-i Tirmizi, Mısır, ts.
- Topaloğlu, Bekir. Kelâm İlmi. İstanbul: Damla Yayınları, 2010.
- W. Montogmery Watt, İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri, Çev. Ethem Ruhi Fırlalı. İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1998.

Yüksel, Emrullah. “İsferâyînî Şehfûr b. Tahir”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 22: 517-518. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

ez-Zehebî, Muhammed b. Ahmed b. Osman. Târihu'l-İslam ve Vefayâtü'l- Meşâhîri ve'l-A'lâm, thk: Ömer Abdusselam Tedmuri. Beyrut: ts.